

Undertecknande av Marrakechfördraget om inskränkningar i upphovsrätten till förmån för personer med synnedsättning

Justitiedepartementet

2014-02-07

Dokumentbeteckning

KOM(2013) 926

Förslag till rådets beslut om undertecknande, på Europeiska unionens vägnar, av Marrakechfördraget om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp

Sammanfattning

Inom FN:s specialorgan för immaterialrätt (WIPO) har ett fördrag om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp antagits. Fördraget innehåller bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten och avser bl.a. att underlätta gränsöverskridande utbyte av anpassade exemplar såsom t.ex. talböcker. Kommissionen har lagt fram ett förslag till rådsbeslut om undertecknande av fördraget för EU:s räkning.

Regeringen stöder förslaget att EU ska underteckna fördraget men ifrågasätter att den gemensamma handelspolitiken (artikel 207) åberopas som rättslig grund för beslutet.

1.1 Ärendets bakgrund

Inom FN:s specialorgan för immaterialrätt (WIPO) antogs i juni 2013 ett internationellt avtal om att underlätta tillgången till publicerade verk för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp ("Marrakechfördraget").

Enligt Synskadades världsunion (World Blind Union) är i Europa endast 5 % av alla publicerade böcker i format som är tillgängliga för synskadade och i utvecklingsländerna, där cirka 90 % av de synskadade lever, är det så få som 1 %.¹ Exemplar i tillgängligt format av böcker produceras och distribueras nu normalt på nationell nivå genom specialiserade organ, t.ex. bibliotek för blinda, antingen med stöd av licens eller på grundval av inskränkningar i upphovsrätten. Bristen på en internationell rättslig ram som möjliggör gränsöverskridande utbyte av exemplar av anpassade verk som produceras med stöd av inskränkningar leder till dubbelarbete i fråga om att framställa sådana exemplar, även mellan länder med samma språk. Detta är ett problem på grund av kostnaderna för att producera exemplar av anpassade verk och på grund av de begränsade resurserna för de organ som erbjuder tjänster åt blinda.

Under 2009 inleddes förhandlingarna i WIPO om ett internationellt instrument till förmån för personer med synnedsättning/läs-nedsättning, med målsättningen att underlätta gränsöverskridande utbyte av exemplar av särskilt anpassade verk.

EU och dess medlemsstater har stött ansträngningarna för att nå fram till ett avtal. Kommissionen lade den 7 januari 2014 fram ett förslag till rådsbeslut om att EU ska underteckna Marrakechfördraget.

1.2 Förslagets innehåll

Kommissionen har föreslagit att rådet ska besluta att Marrakechfördraget ska undertecknas för EU:s räkning och att rådets generalsekretariat ska utfärda det instrument som ger den eller de personer som anges av kommissionen befogenhet att göra detta.

Avtalet som sådant tar sikte på materiell reglering. Enligt fördraget ska varje fördragsslutande part i sin nationella lagstiftning om upphovsrätt införa en

¹ <http://www.worldblindunion.org>

inskränkning i eller undantag från rätten till mångfaldigande, rätten till spridning och rätten till att göra verk tillgängliga för allmänheten för att underlätta tillgången till särskilt anpassade exemplar av verk för de berättigade personerna. De fördragsslutande parterna får besluta att begränsa sådana inskränkningar eller undantag till fall där exemplar i tillgängligt format inte är kommersiellt tillgängliga på rimliga villkor för de berättigade personerna på deras territorium.

Med ”särskilt anpassade exemplar” (”accessible format copy”) avses enligt fördraget ett exemplar som i fråga om framställningsmetod och form avviker från det format i vilket verket offentliggjorts och som gör att de berättigade personerna kan få tillgång till verket på samma villkor som personer med fullgod syn, t.ex. talböcker. Sådana exemplar ska få användas uteslutande av de berättigade personerna och måste respektera det ursprungliga verket. Anpassade exemplar som framställts genom inskränkning i eller undantag från upphovsrätten får exporteras av ”godkända organ” (”authorized entities”). Med sådana organ avses offentliga institutioner eller andra organ som på ideell grund tillhandahåller utbildning, undervisning, anpassad läsning eller tillgång till information för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp. Dessa organ måste se till att de endast sprider särskilt anpassade exemplar till berättigade personer, att de försvårar mångfaldigande, spridning och tillgängliggörande av otillåtna exemplar och att de visar vederbörlig omsorg när de hanterar och för register över exemplaren.

De fördragsslutande parterna får endast tillåta export av särskilt anpassade exemplar, om de ser till att deras inskränkningar i eller undantag från rättigheterna till mångfaldigande, spridning och tillgängliggörande för allmänheten uppfyller det s.k. ”trestegstestet”. Detta kan ske antingen genom att de är part till WIPO-fördraget om upphovsrätt (WCT) eller genom att de ser till att de relevanta inskränkningarna eller undantagen är begränsade till vissa särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas legitima intressen.

I fördraget anges att de fördragsslutande parterna själva får besluta om lämplig metod att genomföra fördraget i sin egen lagstiftning och rättspraxis.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

I lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) finns en inskränkning till förmån för personer med funktionshinder (17 §). Den tillåter att skyddade verk i vissa fall används på ett sätt som gör det möjligt för personer med funktionshinder att ta del av dem. Det handlar t.ex. om framställning, spridning och överföring av

talböcker. Gränsöverskridande förfoganden regleras inte närmare i paragrafen. På EU-nivå finns en möjlighet för MS att införa inskränkningar till förmån för personer med funktionshinder enligt artikel 5.3 b i direktivet om upphovsrätten i informationssamhället, direktiv 2001/29/EG.

Regeringen gör preliminärt bedömningen att ett tillträde till avtalet främst kan kräva nya regler om gränsöverskridande utbyte av anpassade exemplar där någon egentlig svensk reglering inte finns i dag.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Förslaget bedöms inte ha några budgetära konsekvenser.

2 Ståndpunkter

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen anser att det är mycket angeläget att personer med synnedsättning/läsnersättning har tillfredställande tillgång till särskilt anpassade verk. Tillgången till särskilt anpassade exemplar av verk kan förbättras genom internationellt utbyte av sådana exemplar. Regeringen ser ett behov av ett väl avvägt internationellt regelverk som klargör de upphovsrättsliga förutsättningarna och underlättar ett sådant utbyte. Samtidigt har upphovsmännen ett legitimt intresse av att bestämmelser om undantag i upphovsrätten är väl avgränsade och att deras tillämpning kan kontrolleras. Sverige och EU har under förhandlingarna verkat för ett avtal som innehåller en rimlig avvägning mellan intresset av att tillgodose de särskilda behov som finns hos personer med synnedsättning/ läsnersättning och skyddet av rättighetshavarnas intressen. Slutresultatet ligger i linje med den målsättningen. Därför stöder regeringen kommissionens förslag om att EU ska underteckna fördraget. Regeringen ifrågasätter dock att den gemensamma handelspolitiken (artikel 207) åberopas som rättslig grund för beslutet.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Medlemsstaterna har under förhandlingarna stått bakom ett avtal. Frågan om kompetensfördelningen mellan EU och dess medlemsstater på området har varit föremål för diskussioner. Flera medlemsstater har nu ifrågasatt att artikel 207 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt åberopas som rättslig grund för beslutet om undertecknande.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Europaparlamentets syn är inte känd.

Förslaget har inte remitterats.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

I förslaget hänvisas särskilt till artiklarna 114 och 207 jämförda med artikel 218.5 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Europaparlamentet deltar inte i beslutsförfarandet.

Som framgår under 2.1 ifrågasätter regeringen att den gemensamma handelspolitiken (artikel 207) åberopas som rättslig grund för beslutet om EU:s undertecknande.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Förslaget innehåller inte något utkast till lagstiftningsakter.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Avtalet är öppet för undertecknande under viss tid. Ambitionen är att EU ska underteckna avtalet inom denna frist som löper ut i juni. För tillträde till avtalet krävs att ett undertecknande följs av ratifikation.

4.2 Fackuttryck/termer